תנאי היא דתניא [א]נכסי לך ואחריך לפלוני וירד ראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר [א]אין לשני אלא מה ששייר ראשון ורמינהי נכסי לך ואחריך לפלוני יורד ראשון ומוכר ואוכל דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר [ב]אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד קשיא דרבי אדרבי ודרשב"ג אדרשב"ג דרבי אדרבי לא קשיא הא לגופא הא לפירא דרשב"ג אדרשב"ג לא קשיא [ג]הא לכתחלה הא דיעבד [ב]אמר אביי [ד]איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל א"ר יוחנן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [ה]ומודה שאם נתנן במתנת שכיב מרע לא עשה כלום מאי טעמא אמר אביי מתנת שכיב מרע לא קנה [ו]אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך ומי אמר אביי הכי והא איתמר מתנת שכיב מרע מאימתי קנה אביי אמר עם גמר מיתה ורבא אמר [ז]לאחר גמר מיתה הדר ביה אביי מההיא [ד]ממאי דמההיא הדר ביה דלמא מהא הדר ביה לא סלקא דעתך דתנן [ה][ח]זה גיטך אם מתי זה גיטך מחולי זה זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום אמר רבי זירא א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג [ט]ואפילו היו בהן עבדים והוציאן לחירות פשיטא מהו דתימא (א) א"ל למיעבד איסורא לא יהבינן לך קא משמע לן אמר רב יוסף אמר רבי יוחנן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [י]ואפי' עשאן תכריכין למת פשיטא מהו דתימא לשוינהו איסורי הנאה לא יהבי לך קא משמע לן דרש רב נחמן בר רב חסדא אתרוג זה נתון לך במתנה ואחריך לפלוני נטלו ראשון ויצא בו באנו למחלוקת רבי ורשב"ג מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ע"כ לא פליגי רבי ורשב"ג התם אלא דמר סבר [ו]קנין פירות כקנין הגוף דמי ומר סבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא הכא אי

ה"ג **תנאי היא**. ולא גרסי' אלא אחריך נמי תנאי היא דמשמע דתירוצא דתרלינן לעיל [קנו:] לריש לקיש אחריך שאני לאו תירוצא הוא דהא ודאי לריש לקיש מתרלינן אחריך שאני כדמתרצי רב ורבי הושעיא לעיל [שם] דהשתא קיימי כולהו ברייתות כריש לקיש בין למאן דאמר יחזרו ליורשי נותן בין למאן דאמר יחזרו ליורשי ראשון כולהו סבירא להו דקנין פירות דעלמא לאו כקנין הגוף דמי דאפילו הך דקתני יחזרו ליורשי ראשון היינו משום דאחריך שאני אלא לרבי יוחנן הוא דמתרלינן הכי תנאי היא כלומר איכא תנאי דפליגי בקנין פירות דראשון אי כקנין הגוף דמי או לא ותנא סבירא לי כמאן דאמר כקנין הגוף דמי: **דתניא כו'**. דרבי ס"ל לאו כקנין הגוף דמי והך ברייתא דקתני יחזרו ליורשי נותן רבי היא ור"ש ס"ל כקנין הגוף דמי והך דקתני יחזרו ליורשי ראשון ר"ש היא ותנא ס"ל כר"ש והיינו דפסיק ר' יוחנן כר"ש ומיהו לר"ל לאו בקנין פירות כקנין הגוף דמי פליגי אלא לכ"ע לאו כקנין הגוף דמי ובהא פליגי רבי סבר אחריך נמי קנין פירות בעלמא הוא דאית ליה לראשון והלכך שני מוציא מיד הלקוחות והיכא דמת שני יחזרו ליורשי נותן דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ורשב"ג סבר בעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכא אחריך שאני וגוף ופירות אקני לראשון הלכך אין לשני אלא מה ששייר ראשון והיכא דמת שני יחזרו ליורשי ראשון. וכן עיקר דהשתא לא תקשי הלכתא אהלכתא דהא פסקינן הלכתא כריש לקיש בפ' החולץ(ו) דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ובהא דאחריך לפלוני קיימא לן כרבן שמעון דאין לשני אלא מה ששייר ראשון כדפסקינן הלכתא לקמן ולא פליג ריש לקיש על ההוא פסק דפסיק רבי יוחנן לקמן ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן דאמר אביי איזהו רשע ערום כו' ולקמן נמי [ע"ב] בההיא אתתא דהוה לה דיקלא באפדנא דרב ביבי בר אביי אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרבן שמעון כו' עד אפי' רבן שמעון לא קאמר כו' דמהתם נמי שמעינן דהלכתא כרבן שמעון והלכך בעינן לפרושי דרבן שמעון ס"ל כר"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשי הלכתא אהלכתא: **וירד הראשון ומכר ואכל**. אורחא דמילתא נקט שמכר והוציא המעות בהוצאה: **השני מוציא מיד הלקוחות**. אחר מיתת הראשון דקנין פירות דראשון לאו כקנין הגוף דמי ואחריך שאני לא אמרינן אליבא דרבי: **אלא מה ששייר ראשון**. ואם לא שייר כלום לא יטול השני כלום דקנין פירות דראשון כקנין הגוף דמי לר' יוחנן ולריש לקיש טעמא משום דאחריך שאני: **אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד**. קס"ד השתא פירות יכול לאכול ולמכור אבל לא הגוף ואם מכר השני מוציא מיד הלקוחות: **הא לגופא**. הא קמייתא דקאמר רבי השני מוציא הני מילי היכא דמכר הגוף שאין לו לראשון אלא פירות והך ברייתא(ז) דקאמר יורד ראשון ומוכר אפירות קאי: **הא לכתחלה**. קאמר ר"ש אין לו למכור לכתחלה הגוף אלא אכילת הפירות כדי שיתקיים דעתו של נותן דהא גלי דעתיה דניחא ליה שישתייר קצת לשני אם ירצה הראשון לשייר אחריו כלום והכי קתני יורד ראשון ומוכר ואוכל מסתמא דברי רבי שהרי אינו יכול למכור כ"א פירות רשב"ג אומר אין לו לראשון לירד ולמכור מסתמא שהרי הכל מכור ולא נתקיימה דעת הנותן אלא אכילת פירות הוא דאית ליה לכתחלה או למכרן אבל גופא דיעבד אין לכתחלה לא והא קמייתא דיעבד אין לשני אלא מה ששייר ראשון: **איזהו רשע ערום**. (ב) גורם לעבור על דברי הנותן: **ערום**. דאהנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מקרי רשע ואע"ג דלכתחלה אסור לעשות כן דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות בהן כרצונו: **זה המשיא עצה**. לראשון למכור בנכסים דהא קי"ל כר"ש דאין לשני אלא מה ששייר ראשון ולא נעשה נחת רוחו של מת שאמר אחריך לפלוני דהוה ניחא ליה אם ישתייר ומיהו לא אקפיד קפידא גמורה שלא יוכל הראשון למכרן אם ירצה: **ומודה**. ר"ש אע"ג דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון אם נתנו אותו ראשון במתנת שכיב מרע כגון דאמר מהיום ולאחר מיתה לא אמר כלום והשני מוציא אי נמי כשהיה שכיב מרע נתנה דשתי מתנות הללו שוות כדאמרן לעיל [קלה:] איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע כו': ה"ג בהלכות גדולות ובפירוש רבינו חננאל מ"ט **אמר אביי מתנת שכיב מרע אימת הויא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך**. האי שני דקאמר עליה הנותן אחריך לפלוני קדם לזה שנתנו לו הראשון דמשעה שהתחיל האי ראשון לטרוף קנה השני דאחריך עם גמר מיתה משמע דמשעה דאין הראשון צריך לנכסים הללו זיכהו הנותן לזה השני אחריו מיד אבל האי מקבל מתנה מראשון לא קנה עד לאחר גמר מיתה דסתם אדם הנותן ממונו לאחר מיתתו אין רוצה להוציא ממונו מכחו עד שתגמר מיתתו אבל לעיל דנותן סליק נפשיה מהני נכסים שהרי נתנו לראשון חפץ הוא שיזכה השני עם גמר מיתתו של ראשון: **ומי אמר אביי הכי**. דמתנת שכיב מרע לאחר גמר מיתה: **עם גמר מיתה**. אלמא בהדי הדדי קנו ולאשמועינן אתא דחולקין בשוה: **מההיא**. דעם גמר מיתה: **לא ס"ד**. דמההיא דלאחר מיתה הדר ביה דהא ודאי סתם שכיב מרע הנותן לאחרים ממון שלו אין בדעתו להוציאו מרשותו עד לאחר גמר מיתתו דאשכחן נמי כה"ג גבי אשתו כשהוא מגרשה ומתירה לאחרים דלא גמר להוציאה מכחו עד לאחר גמר מיתתו: **דתנן הרי זה גיטך אם מתי**. כלומר אם אמות או יהא גט: **זה גיטך מחולי זה**. לאחר גמר חולי דהיינו לאחר מיתה: **זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום**. דלא גמר לגרשה עד לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה ודלא כר' יוסי מוקמינן לה בגיטין בפ' מי שאחזו קורדייקוס [עב.] דאי כרבי יוסי האמר זמנו של שטר מוכיח עליו וכמאן דאמר לה מהיום ולאחר מיתה דמי דקתני התם חולצת ולא מתייבמת וגבי אם מתי נמי דמי כמאן דאמר מהיום אם מתי דקתני התם הרי זה גט מיהו שמעינן מינה דלאחר מיתה קמגרש לה וה"ה למתנתו דאי עם גמר מיתה א"כ הוי גט ואמאי קתני לא אמר כלום: **היו בהן עבדים כו'**. כלומר ורבן שמעון קאמר דמה שמכר ראשון הכל הוי מכור ואפי' עבדים והוציאם לחירות. וקפריך פשיטא דכיון דאקני גוף לראשון מצי למעבד ביה כל מה דבעי: **למיעבד איסורא**. דהמשחרר עבדו עובר בעשה(ח) לעולם בהם תעבודו (ויקרא כה): תכריכי המת אסורין בהנאה ובפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) נפקא לן מקראי: **לשוינהו איסור הנאה לא יהבינהו ניהליה**. אלא ע"מ ליהנות בהן בני אדם דניחא ליה לאיניש דליהנו אינשי מממוניה ולא ילך לאיבוד: **אתרוג זה נתון לך במתנה**. כל ימיך: **ואחריך**. אחר מיתתו: **לפלוני**. לצאת בו וגם לאכלו אם ירצה דהא לא קאמר ואחריו לפלוני: **נטלו ראשון ויצא בו**. כלומר נטלו לצאת בו ובירך עליו: **באנו למחלוקת כו'**. דלרבי לא יצא ראשון דהא לית ליה בגויה אלא קנין פירות שהרי אינו יכול למכרו ולא קרינא ביה לכם [ויקרא כג] ולר"ש ראשון יצא דהא אי בעי הוה אכיל ליה או מזבין ליה דהא אחריך קאמר מה שישתייר אחריך: **עד כאן לא פליגי**. רבי ור"ש בפירות דראשון דודאי פירות אית ליה אלא בהכי פליגי דר"ש סבר קנין פירות שיש לו לראשון כקנין הגוף דמי אפי' לר"ל דאחריך שאני ורבי סבר לאו כקנין הגוף דמי ואם מכר את הגוף לא עשה ולא כלום אבל בפירות הכל מודים דאית ליה הלכך גבי אתרוג נמי יציאת ידי חובתו ליטלו היינו פירותיו דאפילו לרבי יצא:

דאי

עין משפט נר מצוה

קנב א ב ג ד מיי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הל' ח ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח סעיף ג:

קנג ה ו מיי' שם הלכה י טוש"ע שם ס"ד:

קנד ז מיי' שם ופ"ח שם הל' ח סמג שם טוש"ע חו"מ שם וסי' רנג סעיף א:

קנה ח מיי' פ"ט מהל' גירושין הלכה יג ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמה סעיף א:

קנו ט י מיי' פי"ב מהל' זכיה ומתנה הל"ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמח סעיף ג:

◆

רבינו גרשום (המשך)

זה המשיא עצה שמתייעץ ומוכר נכסים שנתנו לו על מנת שאחריך לפלוני כרבן שמעון בן גמליאל דאמר ראי עבד אין לשני אלא מה ששייר ראשון דהכי קאמר הנותן נכסיי לך ולכל צרכך ואם תשאר כלום יהא אחריך לפלוני: ומודה. רבן שמעון בן גמליאל: שאם נתן ראשון במתנת ש"מ. כלומר מה שנתן במתנת בריא נותן אבל אם נתן במתנת שכיב מרע וכו': לאחר מיתה קונה וכבר קדמו אחריך. שהוא יורש וקנה בגמר מיתה עם שיצא נשמתו של ראשון. אביי אמר עם גמר מיתה: ודלמא הדר ביה [מהא] דאמר אחריך קונה בגמר מיתה: לא ס"ד. אלא ודאי סבירי' דמתנת שכ"מ אינו קונה אלא לאחר מיתה כדתנן הרי זה גיטך אם מתי הרי גיטך אם לא אחיה מחולי זה הרי זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום. משום דהאי גט כמתנה הוא דקא יהיב ליה ומתנה אינה אלא לאחר מיתה נגמרת וקי"ל דאין גט לאחר מיתה. אלמא דלא הדר ביה מהא דאמר מתנה לאחר מיתה קונה: אפי' היו בהן. באותן נכסים עבדים והוציאן לחירות. מה שעשה עשוי ואין לשני אלא מה ששייר ראשון: פשיטא. מה לי עבדים מה לי שאר נכסים: מהו דתימא מצי אמר ליה. הנותן למיעבד איסורא לא יהבי לך. והאי דהוצאת עבדים לחירות איסור הוא דעובר בעשה דכתיב לעולם בהם תעבודו ואימא דלא עבד כלום. קמ"ל דמה שעשה עשה: תכריכין למת. איסורי הנאה ניגהו: באנו למחלוקת רבי ורשב"ג. דלעיל אם יכול לצאת בו ידי חובתו דרבי דסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי סבירא ליה הוא"ל דהאי אתרוג לא יהבי ניהליה כי אם לפירות להודיהו דהיינו הברכה לאו כקנין הגוף של אתרוג דמי. ולא יצא משום דלא שלו הוא וקיימא לן ביום טוב הראשון של חג אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב של חבירו. ורשב"ג סבר דיצא משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי: אבל הכא גבי אתרוג מאי קנין פירות איכא הכא:

מסורת הש"ס

א) [סוטה כא.], ב) לקמן קנד: כתובות נה: סוטה כא: ערכין כח., ג) גיטין עב. כתובות ב:, ד) [שבת קלה: יבמות ל.], ה) [יבמות לו.], ו) בס"ח: מהריית, ז) [ברכות מז:],

◆

גליון הש"ס

גמ' ממאי דמההיא הדר. עי' חולין דף עו ע"א תוס' ד"ה בלשון. ולע"ק:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מהו דתימא מצי אמר ליה למיעבד איסורא לא יהבינהו לך: (ב) רשב"ם ד"ה איזהו רשע ערום רשע גורם:

◆

מוסף רש"י

איזהו רשע ערום. רשע המתעבר על ריב לא לו ומקלקל מחשבת הנותן, שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני, וברצונו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד אחריך, ערום דבכל מקום מגלה הוא ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה בשעת המתנה, כרשב"ג דאמר אם קדם ראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה ששייר ראשון והרי לא שייר כלום (לקמן קנד:). זה גיטך אם מתי. שכיב מרע שכתב גט לאשתו באחד מן הלשונות הללו, זה גיטך אם מתי או זה גיטך מחולי זה כו' (כתובות ב:). לא אמר כלום. אם מתי לא אמר כלום דמשמע לכשאמות ואין גט לאחר מיתה, זה גיטך מחולי זה משמע מחולי זה ולהלן, וכיון שמת מתוך החולי נמצא שאין הגט חל אלא לאחר מיתה (גיטין עב.). אי: מספק חולי זה משמע והוא מת מחוליו חולי, לא אמר כלום, שהרי מספק אינו כחיים ואינו יכול לגרש (כתובות ב:).

◆

רבינו גרשום

אלא אחריך נמי אי דמי קנין פירות שלו כקנין הגוף אי לא תנאי היא: השני. שהוא אחריך: מוציא מיד הלוקח. גוף הקרקע: דברי רבי. דס"ל דהראשון אין לו אלא הפירות וקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולא מצי זבין הגוף. ורבי סבירא ליה כריש לקיש: ורבן שמעון בן גמליאל אומר אין לשני. מן הגוף: אלא מה ששייר ראשון. שלא מכר לפי שהיה רשאי למכור משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי: א) והכא קאמר יורד ראשון מוכר ואוכל משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי: ב) אכילת פירות בלבד ואינו רשאי למכור הגוף: דרי' אדרי' לא קשיא. הא דאמר ראשון מוכר ואוכל מפירי קאמר אבל גופה של קרקע אם מכר ואכל השני מוציא מיד הלוקח דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי: [הא] לכתחלה. אין לראשון אלא אכילת פירות דלאו כקנין הגוף דמי. אבל דיעבד אם מכר ואכל אין לשני בגוף קרקע אלא מה ששייר ראשון: איזהו רשע ערום. שהוא עושה ג) מרשעו:

א) צ"ל קשיא דרבי אדרבי דהכא קאמר יכו'. ב) צ"ל ורשב"ג אדרשב"ג דהכא קאמר דאין לראשון אלא אכילת פירות בלבד וכו'. ג) אולי צ"ל שהוא עושה רשע מערמת.